

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

Σύνθεση είναι η ενέργεια και το αποτέλεσμα της εργασίας κατά την οποία κάποιος συν-θέτει, οργανώνει ένα σύνολο από επιμέρους στοιχεία σε μια ενιαία διάταξη. Η σύνθεση ενώνει επιμέρους στοιχεία σε μία ολότητα. Αυτό το ονομάζουμε ενότητα στο έργο. Τα επιμέρους, όμως, συστατικά στοιχεία ενός έργου διαφέρουν μεταξύ τους πολλές φορές ως προς τη μορφή ή τις ιδιότητες. Τα διακρίνει, δηλαδή, μια ποικιλία.

Η σύνθεση των έργων στις εφαρμοσμένες τέχνες βασίζεται σε δύο παράγοντες οι οποίοι τα διαφοροποιούν σημαντικά από τις άλλες καλλιτεχνικές δημιουργίες. Οι παράγοντες αυτοί είναι η χρηστικότητα και η υλική υπόστασή τους.

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ

Η σύνθεση ξεκινά από μια **αρχική ιδέα**. Αυτή είναι συνήθως ατελής και χρειάζεται χρόνο και δοκιμές, για να πάρει τελική μορφή. Η ιδέα ξεκινά από μια έμπνευση. Η φύση, το περιβάλλον, η εμπειρία, τα συναισθήματα, η φαντασία, οι μεταβολές των καταστάσεων γύρω μας, οι τεχνολογικές εξελίξεις, όλα μπορούν να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης.

Η ιδέα στη συνέχεια πρέπει να αποκτήσει μορφή. Η μορφή αποτελεί την **οπτική έκφραση** αυτής της **ιδέας**. Στις εφαρμοσμένες τέχνες η μορφή πρέπει να εκφράζει την ίδια τη λειτουργία του αντικειμένου, δεν αποτελεί αποκλειστικά προσωπικό όραμα του δημιουργού. Σε κάποιες περιπτώσεις όπως στο σχεδιασμό καταναλωτικών προϊόντων η επιτυχημένη μορφή γίνεται το σύμβολο μιας λειτουργίας.

Ο σχεδιαστής σπάνια καταφέρνει να πετύχει αμέσως το αποτέλεσμα που θέλει. Πρέπει να κάνει **συνεχείς δοκιμές**, για να βρει ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος για να αναδειχτεί το περιεχόμενο του έργου του, να χρησιμοποιηθεί σωστά και να ενταχθεί κατάλληλα στο περιβάλλον του.

Οι δοκιμές αυτές γίνονται κυρίως με σχέδια, με σκίτσα ή με πρόχειρα μοντέλα. Όταν η ιδέα αρχίσει να κατασταλάζει σε μια μορφή, τότε οι δοκιμές μπορούν να συνεχιστούν και πάνω στο υλικό που θα χρησιμοποιηθεί τελικά. Αυτό απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή, βέβαια, διότι τα υλικά πολλές φορές είναι ακριβά όπως, για παράδειγμα, στην αργυροχρυσοχοΐα, και μια αποτυχημένη δοκιμή μπορεί να έχει οικονομικό κόστος.

Όταν ο δημιουργός καταλήξει τελικά στη μορφή που θέλει να δώσει, τότε προχωρά στην **εκτέλεση** του έργου του

ΑΡΧΕΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ

Μπορούμε να θεωρούμε ως κύριες αρχές σύνθεσης την αξονικότητα, τη συμμετρία, την ασυμμετρία, την ιεραρχία, την επανάληψη, το ρυθμό. Όμως, από τη διερεύνηση και την προσεκτική παρατήρηση των σχέσεων που έχουν μεταξύ τους τα στοιχεία μιας σύνθεσης φαίνεται ότι υπάρχουν και άλλα γνωρίσματα και χαρακτηριστικά σε ένα έργο, όπως είναι η ισορροπία, η στατικότητα, η ένταση, η κανονικότητα, η συγκεντρωτικότητα, τα οποία χωρίς να είναι καθαρά συνθετικές αρχές μετέχουν στη σύνταξή του και προσδιορίζουν καθοριστικά το ύφος του. Οι συνθετικές αρχές εφαρμόζονται, γενικά, σε όλες τις κατηγορίες των έργων τέχνης. Ωστόσο, μια συνθετική αρχή που ισχύει για τη ζωγραφική μπορεί να μην ταιριάζει σε ένα έργο των εφαρμοσμένων τεχνών, όπως π.χ. είναι ένα κόσμημα ή ένα έπιπλο, αν δεν εξυπηρετεί τη χρηστικότητα ή τη λειτουργία του συγκεκριμένου έργου.

ΑΞΟΝΙΚΟΤΗΤΑ Στη γεωμετρία ο άξονας είναι μία ευθεία γραμμή που έχει δύο ακραία σημεία, τους πόλους, στα οποία και απολήγει. Ο άξονας αυτός διαιρεί ένα στοιχείο γραμμικό, ένα σχήμα, ένα σύνολο μορφών ή και ένα χώρο σε δύο ίσα ή άνισα μέρη

Η αξονικότητα είναι μια έννοια που δεν έχει υλική υπόσταση. Γίνεται αισθητή από τον άνθρωπο νοητικά και κυρίως μέσω της όρασης, και σηματοδοτεί, σε μία σύνθεση, στοιχεία που έχουν διαφορετική αξία ή σημασία

Ο άξονας υποδηλώνει και καταγράφει την έννοια της τροχιάς, της πορείας, της κατεύθυνσης, του προσανατολισμού. Τα δύο σημεία που είναι οι πόλοι του λειτουργούν ως συγκεκριμένα σημεία αναφοράς και παρατήρησης ή φυγής. Διατρέχοντας με τα μάτια μας ένα σχήμα που μπορεί να είναι ένα αντικείμενο, μια παράσταση καλλιτεχνική, ένα κτίριο, ένας δημόσιος χώρος ή ένας δρόμος, δηλαδή κάνοντας μια γραμμική πορεία ανάμεσα σε δύο κάθετα και παράλληλα επίπεδα, ο άξονας μας κατευθύνει προς ένα σημείο στο οποίο πρέπει να συγκεντρώσουμε το ενδιαφέρον μας. Αλλά, όπως είπαμε, υπάρχουν και τα αντικείμενα καθημερινής χρήσης, τα οποία έχοντας έναν άξονα προσανατολισμού γίνονται προσιτά στη χρήση τους. Ο άξονας, κατά βάση, μας εισάγει ή μας οδηγεί σε μια μορφή ή σε ένα σχήμα.

Μια σύνθεση μπορεί να έχει μόνο έναν κύριο άξονα. Το πιο συνηθισμένο, όμως, είναι να συνυπάρχουν σε μια σύνθεση και άλλοι σημαίνοντες άξονες ή και άξονες δευτερεύουσας σημασίας. Τότε, έχουμε πολυαξονικότητα. Η πολυαξονικότητα απαντάται συχνά στις μηχανουργικές κατασκευές, σε σύνθετες μορφές της γλυπτικής, της αρχιτεκτονικής ή σε έργα των εφαρμοσμένων τεχνών.

ΣΥΜΜΕΤΡΙΑ Η γεωμετρική έννοια της συμμετρίας είναι η διάταξη δύο όμοιων στοιχείων ή μερών αμφίπλευρα και σε ίση απόσταση ως προς έναν άξονα, ένα σημείο ή ένα επίπεδο.

Συμπληρωματική αλλά και αντιθετική έννοια ως προς τη συμμετρία είναι η ασυμμετρία. Η συμμετρία «ανταποκρίνεται» στην ασυμμετρία ή στη μη συμμετρική διάταξη. Στο σύνολο των αρχών οι οποίες χρησιμοποιούνται και διέπουν μια σύνθεση η συμμετρία κατέχει σημαντική θέση: Επιχειρεί να προσδώσει σε ένα έργο τέχνης ισορροπία και αρμονική ενότητα, ώστε να το καταστήσει ωραίο, να του προσδώσει αισθητική αξία. Συμμετρία αναγνωρίζουμε σε πολλά στοιχεία του πραγματικού κόσμου. Χαρακτηριστική είναι η συμμετρία του ανθρώπινου σώματος, έτσι όπως το αντιλαμβανόμαστε εξωτερικά. Συμμετρικές μορφές υπάρχουν και στη φύση, όπως είναι η ημισφαιρική φωλιά των πουλιών, οι εξαγωνικές κυψελίδες της κηρήθρας των μελισσών. Στην εποχή μας, που η προηγμένη τεχνολογία μάς επιτρέπει να ερευνάμε με τη βοήθεια μικροσκοπίων ή μαγνητικών τομογράφων, ανακαλύπτουμε συμμετρικούς σχηματισμούς στην εσωτερική σύσταση των υλικών σωμάτων, όπως είναι οι κρύσταλλοι και οι νιφάδες του χιονιού, ή στα εσωτερικά όργανα του ανθρώπινου σώματος. Πιθανώς, η αντιγραφή των συμμετρικών διατάξεων που υπάρχουν στο ζωικό ή στο φυτικό βασίλειο να οδήγησε στη διαμόρφωση της έννοιας της συμμετρίας ως συνθετικής αρχής.

Αυτή είναι μια ανθρωπομετρική ερμηνεία του ρόλου και της σημασίας της συμμετρίας σε σχέση με το φυσικό περιβάλλον του ανθρώπου και με την προσαρμογή του σε αυτό. Όταν η συμμετρία

ορίζεται ως προς άξονα, ονομάζεται **αξονική ή αμφίπλευρη**. Έχει εφαρμοστεί από παλιά σε πολλά έργα όπως στα κτίρια, στα έργα τέχνης ή στα αντικείμενα της καθημερινής χρήσης. Εργαλεία όπως ο διπλός πέλεκυς, αγάλματα θεοτήτων με συμμετρικές μορφές, πηλίνα αντικείμενα και λατρευτικά ειδώλια αποτελούν χαρακτηριστικά δείγματα τέτοιων έργων. Ο άξονας που ορίζει τη συμμετρική διάταξη αντί για μια ευθεία γραμμή μπορεί να είναι ένα επίπεδο ή ένα κεντρικό σημείο. Στην περίπτωση του επιπέδου έχουμε τον **αντικατοπτρισμό ή την κατοπτρική συμμετρία**. Κατοπτρική συμμετρία είναι αυτή που προκύπτει, όταν αντικρίσουμε το πρόσωπό μας σε έναν καθρέφτη ή στο νερό μιας λίμνης.

Στην περίπτωση που η συμμετρία ορίζεται γύρω από ένα κεντρικό σημείο έχουμε **ακτινική συμμετρία**. Ακτινικές συμμετρικές διατάξεις παρατηρούμε συχνά τόσο στη φύση όσο και στις ανθρώπινες κατασκευές. Σημεία γύρω από τα οποία ορίζεται συμμετρία αποτελούν το κέντρο ενός λουλουδιού ή η οριζόντια τομή ενός κορμού δέντρου. Ο τροχός είναι μια εφαρμογή της ακτινικής συμμετρίας στις ανθρώπινες κατασκευές, καθώς και τα αντικείμενα της αγγειοπλαστικής, που κατασκευάζονται με την περιστροφή του πηλού γύρω από έναν κατακόρυφο άξονα.

Στη γεωμετρία αναγνωρίζουμε τη συμμετρία στα κανονικά σχήματα, όπως στο τετράγωνο, στον κύκλο, στο πεντάγωνο, στο εξαγώνο, στο οκτάγωνο κτλ. ή στα κανονικά στερεά. Μια συμμετρική διάταξη μπορεί να σχεδιάζεται πάνω σε ένα επίπεδο, αλλά μπορεί να διαμορφώνεται μέσα στο χώρο σε τρεις διαστάσεις, να συγκροτεί, δηλαδή, όγκους και σχήματα τρισδιάστατα, όπως είναι τα αρχιτεκτονικά έργα ή τα έργα της πλαστικής ή τα αντικείμενα των εφαρμοσμένων τεχνών.

Η συμμετρία είναι μια από τις πολλές συνθετικές αρχές που χρησιμοποιούμε στη σύνθεση και συνδυάζεται συχνά με άλλες αρχές όπως την αξονικότητα, την επανάληψη, την ιεραρχία κ.ά. Σε μία σύνθεση μπορεί να συνδυάζονται μία πρωτεύουσα και πολλές δευτερεύουσες συνθετικές αρχές. Εκείνη, όμως, που προσδίδει στο έργο το κυρίαρχο ύφος είναι η πρωτεύουσα συνθετική αρχή. Λέμε ότι ένα έργο είναι συμμετρικό, αν κυριαρχεί η αρχή της συμμετρίας, ή ότι έχει μη συμμετρική διάταξη, αν χαρακτηρίζεται από την αρχή της ασυμμετρίας.

Η ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ

Γεωμετρικά η ασυμμετρία σημαίνει την ως προς έναν άξονα διάφορη διάταξη δύο μερών που μπορεί να είναι άνισα ή διαφορετικά μεταξύ τους. Έχοντας ως δεδομένο ότι η συμμετρία αποτελεί μία βασική συνθετική αρχή, με τη χρήση της οποίας έχουν κατασκευαστεί σημαντικά έργα της μνημειακής αρχιτεκτονικής και της τέχνης, εύλογα μπορούμε να αναρωτηθούμε πώς η ασυμμετρία, που εκφράζει το αντίθετο της συμμετρίας ή την άρνησή της, μπορεί να αποτελεί, επίσης, μια συνθετική αρχή που έδωσε και εξακολουθεί - ακόμα περισσότερο σήμερα - να δίνει έργα μεγάλης αισθητικής αξίας. Είδαμε ότι η συμμετρία εκφράζει την ισότητα, άρα τη συμφωνία, την ενότητα, την ισορροπία των μερών μιας σύνθεσης. Τότε, η ασυμμετρία τι κάνει; Εκφράζει την ανισότητα των μερών μιας σύνθεσης, και ειδικότερα την αντίθεση ανάμεσά τους. Συγκεκριμένα, τονίζει την αντίθεση: μεγάλο-μικρό, μακρύ-κοντό, ψηλό-χαμηλό, πλατύ-στενό, κυρίαρχο-υποταγμένο, τονισμένο-άτονο, πρωτεύον-δευτερεύον κτλ

Αυτή, όμως, η ανισότητα, σε μια ασύμμετρη σύνθεση διατυπώνεται με έναν τρόπο αρμονικό, έτσι ώστε το τελικό αποτέλεσμα της σύνθεσης να είναι ευχάριστο στο μάτι και να μας δίνει την αίσθηση της ισορροπίας και του μέτρου. Δηλαδή, τα στοιχεία της σύνθεσης πρέπει να έχουν μεταξύ τους αναλογίες τις οποίες να αποδέχεται ευχάριστα ο παρατηρητής.

Η αρχή της ασυμμετρίας συσχετίζει δυναμικά τα μέρη με το σύνολο, ώστε το τελικό αποτέλεσμα που θα προκύψει να έχει ενεργητικότητα, κίνηση, εκφραστικότητα και ένταση. Οι σύγχρονοι δημιουργοί χρησιμοποιούν όλο και λιγότερο τις τυπικές συμμετρικές διατάξεις, πράγμα που επιβάλλεται πολλές φορές από τις πολύπλοκες λειτουργικές ανάγκες των σύγχρονων έργων. Σε μια σύνθεση μπορεί να συνυπάρχουν μια συμμετρική και μια μη συμμετρική διάταξη. Αυτή είναι μία μεικτή σύνθεση. Το κυρίαρχο χαρακτηριστικό μιας τέτοιας μεικτής σύνθεσης θα είναι, φυσικά, η ασυμμετρία

Ο ΡΥΘΜΟΣ Η λέξη «ρυθμός» παράγεται από το ρήμα «ρέω». Στη σύνθεση, «ρυθμός» σημαίνει οργανωμένη επαναφορά κάποιων σχετικών μεταξύ τους στοιχείων. Ο ρυθμός είναι μια διαδοχή στοιχείων και κινήσεων σύμφωνα με μια χρονική τάξη ή με κάποιο μέτρο. Με τη διαδοχή και την επανεμφάνιση κάποιων στοιχείων ο ρυθμός διαφοροποιεί την αντίληψη του ανθρώπου για το χώρο. Δημιουργεί μια αίσθηση που γίνεται αντιληπτή στον άνθρωπο με την κίνηση. Ο ρυθμός είναι ένα χαρακτηριστικό που το βρίσκουμε στην καθημερινή ζωή και στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Ανταποκρίνεται στις φυσιολογικές λειτουργίες του οργανισμού μας, έχει σχέση με τις λογικές και τις ψυχικές αντιδράσεις μας, και εξωτερικεύει τους εσωτερικούς ψυχικούς μηχανισμούς μας με την κίνηση. Βαδίζουμε, αναπνέουμε, χορεύουμε, τραγουδάμε, απαγγέλλουμε, κωπηλατούμε, λικνίζουμε ένα μωρό στην κούνια με κάποιο ρυθμό.

Στη μουσική και στο χορό, που διακρίνονται από την έντονη κίνηση, ο ρυθμός γίνεται άμεσα αισθητός. Στις καλές ή στις εφαρμοσμένες τέχνες, όμως, πώς γίνεται αντιληπτός ο ρυθμός, αφού τα έργα που προέρχονται από αυτές όπως ένας πίνακας, ένα γλυπτό ή ένα αρχιτεκτόνημα είναι σε ακινησία; Σε αυτές τις τέχνες ο ρυθμός, δηλαδή η κίνηση με μέτρο, γίνεται αντιληπτός, από την αίσθηση της όρασης, από το μάτι του ανθρώπου, και δεν έχει την αμεσότητα της αίσθησης του μουσικού ή του χορευτικού ρυθμού. Παρατηρώντας ένα έπιπλο, ένα αρχιτεκτόνημα ή έναν πίνακα ζωγραφικής νιώθουμε ότι η μορφή τους, αν και είναι συγκροτημένη από πολλά μέρη, που είναι διαφορετικά μεταξύ τους, παρουσιάζει μια εντύπωση κίνησης. Διαπιστώνουμε ότι μέσα σε μία σύνθεση υπάρχουν μέρη ή στοιχεία της που είναι διαταγμένα με μέτρο, έχουν περιοδικότητα ή επαναληπτικότητα στην εμφάνισή τους, υποδηλώνοντας ή τονίζοντας έτσι μια κίνηση ρυθμική. Μια σειρά από παράθυρα σε μια πρόσοψη ή η επανάληψη ενός διακοσμητικού μοτίβου σε ένα χαλί που φτιάχνει ένας υφαντουργός μάς δίνουν την αίσθηση της ρυθμικής κίνησης. Έχοντας την αίσθηση αυτής της έμμεσης κίνησης την οποία μας μεταδίδει το έργο, έχοντας αντιληφθεί δηλαδή το ρυθμό του, λέμε ότι το έργο μας συν-κινεί. Ο ρυθμός, λοιπόν, γίνεται αισθητός από αυτή την «κρυφή κίνηση» που εκφράζεται με τη ρυθμικότητα και με την επανάληψη των στοιχείων που συγκροτούν ένα έργο.

Στα αρχιτεκτονικά έργα βρίσκουμε το ρυθμό στην απλή ρυθμική διάταξη που εμφανίζεται με την επανάληψη ενός μόνο στοιχείου όπως, π.χ., στην κιονοστοιχία μιας στοάς ή σε ένα επαναλαμβανόμενο διακοσμητικό μοτίβο που περιτρέπει την επιφάνεια μιας οροφής.

Σε μια σύνθεση μπορεί να υπάρχει μεικτή ρυθμική διάταξη, που είναι ο συνδυασμός δύο ή περισσότερων διατάξεων στοιχείων που οργανώνονται εναλλακτικά σε μια γραμμική ή επιφανειακή ανάπτυξη. Μια πρόσοψη ενός κτιρίου, π.χ., μπορεί να έχει στο ισόγειο μια στοά με κολόνες τοποθετημένες με κάποιο μέτρο, και στους ορόφους να έχει παράθυρα που ακολουθούν άλλο μέτρο στη διάταξή τους.

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ Η επανάληψη και ο ρυθμός είναι συγγενείς συνθετικές αρχές που συντονίζονται και συμφωνούν μεταξύ τους. Ο αριθμός, το μέγεθος και ο τρόπος της κατανομής των επιμέρους στοιχείων μιας σύνθεσης δημιουργούν την αίσθηση της επανάληψης. Μια σύνθεση στηρίζεται στην αρχή της επανάληψης, όταν έχει έναν αριθμό στοιχείων με το ίδιο μέγεθος και σχήμα, και των οποίων η διάταξη είναι τακτική και ρυθμισμένη σε κανονικές αποστάσεις.

Θα μπορούσε να διατυπωθεί η άποψη ότι η τυπική επανάληψη των ίδιων στοιχείων μέσα σε μία σύνθεση δημιουργεί το αίσθημα της μονοτονίας και της έλλειψης ζωντάνιας. Γι' αυτό χρειάζεται στις συνθέσεις να παραλλάσσονται τα βασικά στοιχεία ως προς το μέγεθος ή ως προς τη θέση τους, δημιουργώντας αντιμεταθέσεις και εναλλαγές στη διάταξή τους, ώστε το τελικό αποτέλεσμα να έχει παραστατικότητα και ένταση.

Συναντάμε την επανάληψη σε συμμετρικά μνημειακά κτίρια, όπου τα επιμέρους στοιχεία, κολόνες, ανοίγματα παραθύρων ή άλλα διακοσμητικά μέρη και μοτίβα, επαναλαμβάνονται και διατάσσονται με ρυθμικότητα, με αποτέλεσμα τα κτίρια να αποκτούν επιβλητικότητα.

αρχή της επανάληψης εμφανίζεται και σε μη συμμετρικές συνθέσεις. Στις περιπτώσεις αυτές τα ίδια στοιχεία επαναλαμβάνονται, αλλά διατάσσονται ελεύθερα σε θέσεις επιλεγμένες, έτσι ώστε η πλοκή τους να δίνει στη σύνθεση την αίσθηση της ισορροπίας και της συνοχής.

ΙΕΡΑΡΧΙΑ Ιεραρχία σημαίνει -σύμφωνα με την ετυμολογία της λέξης- οργάνωση των στοιχείων μιας ομάδας σύμφωνα με ένα βαθμό, μια σειρά ή μια τάξη

Στη σύνθεση ως αρχή της ιεραρχίας ορίζουμε την **ταξινόμηση** και την **οργάνωση** των στοιχείων της σε μια **διαβαθμισμένη κλίμακα** με κριτήρια που έχουν σχέση με το μέγεθος, με το σχήμα, με τη θέση ή με το χρώμα αυτών των στοιχείων. Η ιεραρχία στη σύνθεση υποδηλώνει κατάταξη ή διαβάθμιση. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν πολλά στοιχεία, και αναγκαστικά γίνεται σύγκριση μεταξύ τους. Η σύγκριση αυτή θα μας οδηγήσει να βρούμε τις διαφορές τους και να τις ιεραρχήσουμε. Οι διαφορές αυτές αντανakλούν τη σημασία που έχει μία μορφή μέσα στο γενικό σύνολο σε σχέση με άλλες παρόμοιες μορφές με τις οποίες συνυπάρχει. Η διαφοροποίηση μπορεί να δηλώνεται από το μέγεθος, από τη θέση, από την ξεχωριστή λειτουργία μέσα στη σύνθεση ή από το συμβολικό ρόλο που θέλουμε να δώσουμε στη μορφή αυτή. Μπορούμε να τονίσουμε τη μοναδικότητα ενός στοιχείου μέσα σε μια σύνθεση δίνοντάς του ένα εξαιρετικό μέγεθος, ένα ιδιαίτερο σχήμα ή μια εξέχουσα θέση. Σε κάθε περίπτωση, όμως, η ιεραρχημένη μορφή θα πάρει νόημα μέσα σε μια σύνθεση, όταν θα αποτελέσει εξαίρεση μέσα στις τυπικές μορφές, και, πιο συγκεκριμένα, όταν θα θεωρηθεί ως παράβαση από την κανονικότητα ενός σχεδίου ή μιας οπτικής οργάνωσης. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η μορφή αυτή αποτελεί μέσα στο γενικό κανόνα την εξαίρεση ή ότι είναι ένα αξιόλογο στοιχείο που προκαλεί το ενδιαφέρον του παρατηρητή. Τέτοιες μοναδικότητες ή εξαιρέσεις μέσα σε μια σύνθεση μπορεί να είναι περισσότερες από μία, να υπάρχει δηλαδή μία πρωτεύουσα εξαίρεση μαζί με άλλες που έχουν δευτερεύουσα σημασία. Οι βασικές διαβαθμίσεις που ορίζουν μια ιεραρχημένη διάταξη έχουν σχέση με το μέγεθος, με το σχήμα, με τη θέση ή με το χρώμα των στοιχείων της.

1. Ιεραρχία ως προς το μέγεθος Μέσα σε μια τυπική σύνθεση από πολλά ίδια στοιχεία μπορούμε να ξεχωρίσουμε ένα το οποίο παρουσιάζεται μεγαλύτερο ή μικρότερο από τα άλλα, κάτι που το ιεραρχεί σε σχέση με τα άλλα ως άμεσα διακριτό.

2. Ιεραρχία ως προς το σχήμα Είναι φανερό ότι μέσα σε μια διάταξη που υπάρχουν στοιχεία όμοια ή παρόμοια ως προς το σχήμα τους, αν κάποιο σχεδιαστεί ή σχηματιστεί με μια τελείως διαφορετική μορφή, θα ξεχωρίσει και θα διαταράζει την ιεραρχία αλλά και τη γεωμετρική ισορροπία της σύνθεσης

3. Ιεραρχία ως προς τη θέση Η ιεράρχηση ενός στοιχείου μέσα σε μία σύνθεση που συγκροτείται από ισότιμα μέλη μπορεί να προκληθεί από τη στρατηγική διάταξη των μελών, δηλαδή από τη θέση ενός στοιχείου μέσα στο σύνολο. Οι θέσεις που θεωρούνται ιεραρχικά σημαίνουσες είναι:

- Ο τερματισμός μιας γραμμικής συνέχειας ή η απόληξη ενός άξονα.
- Το κεντρικό σημείο αναφοράς μιας συμμετρικής οργάνωσης.
- Το επίκεντρο μιας συγκεντρωτικής ή ακτινωτής οργάνωσης.
- Το στοιχείο που διαφοροποιείται καταλαμβάνοντας άλλη θέση ως προς τη γενική διάταξη, η οποία θέση μπορεί να είναι πάνω, κάτω, μέσα ή και έξω από τη διάταξη αυτή. Γενικά, αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον η ιεράρχηση ενός στοιχείου ως προς έναν άξονα ή ως προς μια συμμετρική, ακτινωτή ή κυκλική διάταξη, καθώς και η έκκεντρη τοποθέτησή του ως προς τη γενική συμμετρία μιας σύνθεσης.

4. Ιεραρχία ως προς το χρώμα Το χρώμα παίζει σημαντικό ρόλο στην ιεράρχηση μιας σύνθεσης. Οι δυνατότητες που δίνει το χρώμα για τέτοιες κλιμακωτές διαφοροποιήσεις δίνουν την ευχέρεια στο σχεδιαστή ενός έργου να δώσει ιεραρχημένη κατάταξη στις μορφές που επιθυμεί, κάνοντας χρήση της τονικότητας των χρωμάτων.

Συμπερασματικά η ιεραρχία θεωρείται μια κεντρική συνθετική αρχή η οποία αποσκοπεί να αποκαταστήσει την τάξη μεταξύ των επιμέρους στοιχείων που συγκροτούν μια σύνθεση.

Σημειώσεις από το βιβλίο:

ΑΡΧΕΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ Α΄ ΕΠΑ.Λ. ΕΠΙΛΟΓΗΣ Β΄ ΕΠΑ.Λ. ΤΟΜΕΑΣ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ